

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 20.

V frédo 15. listopada.

1843.

Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zhetertnih listih v Ljubljani na svetlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hihi 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiste, ki jih ne dobivajo po pošti, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natiskovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošti veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol léta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. poštah se snajo dobiti.

Kurjava s fogreto sapo, s katero se hiha prej vgreje, kakor pezh.

Vezhkrat slifhimo toshiti, koliko denarjev de ljudje sa simsko kurjavo isdajejo, sraven tega pa vunder dosti mrasa prestanejo.

Veliko potrato delajo s dervami, per vsm tem pa vunder mras terpé, in ne mislijo, de je mogoze, si pomagati. Ali bi ref ne bilo mogoze v téj rezhi si kaj popraviti? Jest mislim, de. —

Na Nemshkim so pred nekterimi 100 letmi sazheli perpravnishi pezhi staviti; prav so sadeli. Od tistiga zhasa so se ljudje možno poganjali, kako de bi menj derv poshgali, pa vezh gorkote dobili.

V bukvih, ki so jih na svitlo dali, je vezh vish kurjave popisanih *). Pred nekimi letmi sim

v nekih novizah prebiral, v kterih je bila enaka visha kurjave popisana, namrezh: kadar so shelesne zevi ali rori v pezhi od tal do verha narejeni, shene pezhni ogenj so -greto sapo po zevi na kvishko pod strop in vlezhe merslo sapa po dushku na sé, kteri je v hihi per tleh skosi pezhni tlak do shelésne zevi narejen. Nad pezhnim témenam je zevi konez, is kogar vrozho sapa pezhni ogenj po hihi podi. Mersla sapa v ispi ali zimru leti per spodnim dushku v shelésno zev, ktera je od ognja rasbeljena; sapa po sapniku gredozh se možno fogreje, in puhti verh témena vun in po hihi okoli. Tako se mersla in gorka sapa podite okrog, de je veliko hitrejshi po zeli ispi ali zimru skoraj enaka gorkota.

Jest sim previdil, de bi to bilo prav. Šklenil sim, merslo in mokrotno prebivalishe si popraviti. Bilo je mesza listopada v letu 1838, ko sim si na to visho pezh popravil. Po volji mi je; pet let she kurim tako in sposnam, de je taka kurjava prava in dobra. Tedaj sim dolshan Slovénzam v mestih in na kmetih dobro naredbo osnaniti.

Ta naprava se naredi s majhnim. Vsaka pezh, naj bi bila tudi stara, je sa tó. Snotraj po pezhi se naredi zev is možniga shelésniga pleha, ki skosi téme séshe. V hihi per tleh mora dushkek do zevi iti. To je vse!

S to napravo ni po hihi nobene napóte, tudi drusiga ni viditi, kakor dushkek pod pezhnim stolam per tleh. Kjer pa ena pezh dve pregra-

*) Nek Dunajski uzhenik, Meifsner s imenam, je pokasal, de je mogoze zlo s majhnim ognjem velike hihe fogreti. Po njegovim so v vezlih mestnih hihsah kurjavo napravili, torej jo, kjer jo imajo: Meifsnerjovo kurjavo imenujejo. Nove nemshke bukve: „Anleitung, Zimmer- und Kochöfen, Sparrkochherde und Kesselherde den neuesten Erfahrungen entsprechend zu bauen. Für Töpfer und sonstige mit Feuerungsanlagen sich Beschäftigende, so wie für alle diejenigen, welche Holzersparrung erzwecken wollen. Von Gustav v. Kern. Mit 100 Abbildungen auf 5 Tafeln. Nürnberg 1843. Preis fl. 2 — dajo poduzhenje, hišne in kuharske pezhi postavljati, in ognjišha fosidati“ vsm pezharjem, in takim, ki se s kurjavo pezhajo, tudi drugim k snanju, kteri shelijo, sa derva menj isdati. Te bukve perporozhimo vsm, kterim to dopade, posebno pa domazhim pezharjem. Kdor sheli imenovane bukve prebirati, si jih lahko is bukvarnize rokodelske drushbe na pošjilo dobiti.

jene ispi greje, se vidi na témenu le kof zevi, po kateri je gorkota v drugo ispo napeljana.

Per taki kurjavi se perhrani zhetert derv. Sa naredbo take pezhni pa ni treba drusiga dnarja isdajati, kakor sa shelésni pleh, in sa sidarsko in kljuzhavnizharsko delo. *)

Sleherni kovazh in kljuzhavnizhar na kmetih bo snal shelesno delo narediti, ker je vsaka pezh sató, ki je ni treba poderati in ne predstavljati. Tudi se nevarnosti ognja in dima ni bati, zhe je zev prav narejena.

Tukaj v perlogi tega lista pokashem narif take pezhni, in jo rasloshno v podobah popisnem; profim pa tiste, ki naredbo s svojimi ozhmi viditi shelijo, naj pridejo v mojo stanje v Ljubljani, v ternovsko predmestje, v hisho Nr. 18 po prvih shtengah.

Škoraj fléherni vé, de je v sakurjeni hishi pod štopam nar vézhji gorkota, prek fréde manji, per tleh pa je je zelo malo, sa tó, ker gorkóta in vrozhina le na kvishko greste. To vidite per vsakim ognjenim plamenu, de le v kvishko shene. Ozhitno je tadaj, de se bo luft ali sapa v zevi **J. K.** na **podobi 2.**, kakor hitro v pezhni goreti sazhne, koj sogrel, in ga bo per gorejnim konzuz zevi per **L.** pod hishni štop gnalo. Tako naglo, ko gorka sapa is verh plehaste zévi ali sapnika **J. K.** odide, pertifne sa-njo mersla sapa spodaj po dushku **H.** Zhe je huji ogenj v pezhni, hitreje in vishje se sapa po sapniku **J. K.** sogréva, in sgoraj vun, spodaj po dushku pa v zév hiti.

De je to refniza, se vsak na kratkim lahko previsha, zhe nekoliko zhasa golo roko pred dushkam per **H.** dershi; koj bo zhutil, kako mersla sapa va-nj leti. Ravno tako naj bi skušhal nad temenam pezhni, verh zevi per **L.**, kjer vrozhina vun leti, roko pomoliti; hitro jo bo vmaknil.

Ker tedaj vrozhina le na kvishko fili, skosi pezhni pa, ki so vezhdel možno prevelbane in osidane, predreti ne more, ogenj pa vedno novo vrozhino dela: je gorkota perfiljena, per mestejah navadnih pezhni oditi in se v njih pogubiti.

De je mogozhe si veliko vrozhine sa potrebno gorkoto perdershati, pomaga v pezhni postavljena zev **U. J. K. L.** na **podobi 1.** in **podobi 2.** Po tej zevi stopi gorkota hitreji in lagleji v hisho, kakor skosi možno obsidano in debelo savelbano pezh. Namest issidaniga velba na verh pezhni se pa k velikimu pridu shelesna plošha **O. P.** na **podobi 1.** in **2.** vdéla. Ni se bati, de bi kaj dima v hisho peršhlo, defiravno mora zev is kozzov sloshena biti, sa to, ker se zela zev v pezh djati ne da, to de morajo kozzi, de dim dershijo, tako eden v dru-

šiga vtáknjeni biti, de kofez **J.** v kozzu **X.** snotraj sa en pavz krishem gre. Per **U.** mora zév, kakor **podoba 1.** in **2.** kashe, pod tlák se zhi, od **U.** do **H.** se mora pa luknja v pezhni stol narediti. Kjer ena pezh dve ispi greje, se na konez zevi **L.**, ki skosi teme pezhni nekoliko moli, druga perpravna zev natáknje, kakor **L. M.** kashe, in tista je skosi šteno **Q. R.** vdelana, de po nji sogreta sapa v drugo ispo **T.** leti. Ték gorkote pshiza na podobah kashe.

Zhe je v eni ispi **S.** she došti gorkóte, se na sapnik per **L.** lahko zév postavi, skosi ktero se potém gorkóta v drugo ispo **T.** napelje.

Zhe bi bilo pa she povsod sadošti gorkó, se sapnik na konzuz per **M.** sapre.

Opomnim le, de je zev ali sapnik od konzuz per **H.** do **I.** v **podobi 1.** savoljo tega tako šhirok, de ima bolje stajalo v pezhni, fizer bi bila zev sadošti velika kakor **L. M.** per **podobi 2.** kashe.

Svetvam pa, in je bolji, kof sapnika od **J.** do **K.** tako velik in šhirok narediti, kakor pikize per **5. 6. 7. 8.** na **podobi 3.** kashejo, ali kolikor sgorni prostor pezhni perpušti, ker se tako veliko vezh sape sogreje in po ispi raspušti.

Per tej perloshnosti moram opomniti, de tisti, kterim je sploh na varvanju in hranenju derv leshezhe, derva, predin jih sloshgejo, dobro posušiti in drobno rasfekati morajo. Sakaj suhe in drobno rasfekane derva dajo pol vezh gorkote, kakor srove in v debelih polénih.

J. Pajk, mélni tefarski mojster.

Sadno drevje škodljivih gofénz obvarovati.

(Na dalje.)

II. Gofenza bélih metuljev.

Kadar je ta gofenza israšhena, je siva kakor pepél in ima zherno prezhizo po herbtu. Na vsaki strani prezhize je pa she druga prezhiza, ki je skosi rudezho-rumeno prezhizo od zherne fredne lozhena. Glavo ima zherno.

Te gofenze se navadno v meszu velikim travnu v meshizhke savijejo. To se sgodi ali na drevju ali pa na vertnih ograjah ali plankah. She zhes 14 ali 16 dní beli metulj is meshizhka isferfljá in svojo salego v lepih rumenih verštah navadno na spodno lize perja skrije. V meszu maliga serpana se gofenze is salege isvalé, ki so v sazhetku skorej vse zherne. Njih shivesh je sgorna kosha perja, ki potem vfahne in v kterim gofenze v slabim vremenu prebivajo. S zhasama gofenze vezh perja v kup sapredejo in ga na veje perpredejo, de v njém zhes simo prebivajo.

Te gofenze se tako le oberajo in pokonzhavajo: Po simi se vse suho perje, ki

*) Sa pézh frédne velikosti je potreba okoli 20 funtov pleha. Funt veljá v Ljubljani s delam vred 24 krajzarjev.